

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI BOSQICI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR

III XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2025-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2025

ANJUMAN DASTURIY QO'MITASI

1.	B.B. Ma'murov	- Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, rais;
2.	Z.M. Muqimov	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini;
3.	G.R. Akramova	- Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo;
4.	X.A. Xaitov	- Tillar fakulteti dekani, a'zo;
6.	U.S.Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
7.	D.B.Axmedova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
8.	G.B.Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.R.Mirxanova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.A.Saidova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
11.	Y.U.Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
12.	Sh.Sh.Nizomova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
13.	N.H.Hojiyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
14.	M.U.Usmonova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
15.	N.A.Bafoyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	N.O. Avazova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
17.	S.T. Latipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo

ILMIY ANJUMANNING TASHKILIY QO'MITASI

1.	M.M. Bafayev	- O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais;
2.	M.L. Umedjanova	- Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais muovini;
3.	U.S. Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
4.	F.R.Rustamov	Tillar fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari
5.	L.F. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
6.	M.Y. Ro'ziyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
7.	Sh.M. Istamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
8.	M.B. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.B. Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.R. Xalilova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
11.	M.U. Usmonova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
12.	F.K. Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
13.	N.N. Mirjonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
14.	M.Y. Latifova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
15.	M.A. Tilavova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	M.V. Jabborova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo.

To'plam O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda "2025-yilda o'tkazilishi rejalashtirilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 496-sonli buyrug'i rejasida belgilangan tadbirlarning bajarilishini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Buxoro davlat pedagogika institutida o'tkazilgan "Filologik tadqiqotlarning yangi bosqichi: zamonaviy tendensiyalar va istiqbollar" mavzusidagi III xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari asosida tuzildi.

Mas'ul muharrir:

G.B. Rustamova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

D.S. O'rayeva - filologiya fanlari doktori, professor

F.S. Safarova - filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

FARENGEYT 451: PARANOID FICTION JANRI KONTEKSTIDA TAHLIL

Raxmatullayeva Xadicha

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada Ray Bredberining "Farengyeit 451" asari paranoid fiction janri doirasida tahlil qilinadi. Jacques Lacan nazariyasi asosida shakllantirilgan bu yangi adabiy janr "xayoliy" va "haqiqat" o'rtasidagi bo'shliq, markazlashgan hokimiyat nazorati va jamiyatning "uyqudagi" holatini o'rganadi. Tahlil natijasida "Farengyeit 451" asarining paranoid fiction janrining barcha asosiy belgilarini mujassam etishi isbotlanadi.

Kalit so'zlar: paranoid fiction, distopiya, Lacan nazariyasi, nazorat mexanizmlari, intellektual qashshoqlik.

Paranoid fiction zamonaviy adabiyotshunoslikda shakllanib kelayotgan janrlardan biri bo'lib, Jacques Lacan nazariyasi asosida tasvirlanadigan "xayoliy" va "haqiqat" o'rtasidagi bo'shliq uning asosiy belgilaridan hisoblanadi [West, 2004]. Ushbu janr Philip K. Dick asarlarida ildiz otgan bo'lsa-da, uning ta'rifi Franz Kafka va George Orwell asarlarigacha kengaytiriladi. Ray Bredberining "Farengyeit 451" (1953) asari ushbu janrning aniq namunasi. Asarda tashqi tomondan baxtli va texnologik jihatdan rivojlangan deb tasvirlangan jamiyat ichida chuqur intellektual qashshoqlik va shaxsiy fikrlashning yo'q qilinishi ko'rsatiladi [Bradbury, 1953]. Bu Lakancha "xayoliy" (imaginary) dunyo bilan real haqiqat o'rtasidagi tafovutni aniq ifodalaydi.

Markazlashgan Hokimiyat va Nazorat Mexanizmlari

Asarda hukumatning nazorat tizimi paranoid fiction janriga xos bo'lgan kuch tuzilmalarini ifodalaydi. West (2004) ta'kidlaganidek, paranoid fiction janrida "katta hokimiyat tuzilmalari o'z vakolatlarini haqiqat va odatda haqiqat deb qabul qilinadigan narsa o'rtasida fundamental bo'shliq mavjud bo'lgan chuqurlikdagi keng ko'lamli aldovlar orqali amalga oshiradi". Bredberining asarida otxonachilar (firemen) kitoblarni yo'q qilish orqali bilimga bo'lgan kirishni butunlay bloklaydi. Ommaviy axborot vositalari (parlor walls va seashell radio) yordamida doimiy propaganda va ong nazorati amalga oshiriladi [Johnson, 1980]. Shuningdek, Mechanical Hound kabi vositalar orqali fizik tahdid kuchaytirilib, hokimiyatning mutlaq nazorati tasdiqlanadi [McGiverson, 1996].

"Uyqudagi" Jamiyat va Nazoratga Moslashuv

Paranoid fiction janrining asosiy xususiyatlaridan biri "odamlarning aksariyati uyquda" degan tushunchadir [West, 2004]. Asardagi jamiyat a'zolarining aksariyati ongli fikrlashdan mahrum "uyqudagi" holatda tasvirlanadi. Mildred obrazi bunga yaqqol misol bo'lib, u televideniye orqali virtual "oila" bilan yashaydi, kitoblarga nisbatan befarq va status-kvoni qo'llab-quvvatlovchi shaxs sifatida ko'rsatiladi [Seed, 1994]. Reid (1963) ta'kidlaganidek, Mildred "zamonaviy mass-media madaniyatining qurboni" sifatida tasvirlangan. Bu esa paranoid fiction janrida uchraydigan "ko'r-ko'rona moslashuvchan jamiyat" motivini mustahkamlaydi.

"Uyg'ongan" Shaxslar va Axloqiy Majburiyat

Guy Montag obrazi paranoid fiction janrining markaziy qahramoniga xos tarzda "uyqudan uyg'onish" jarayonini bosib o'tadi. U avval hukumat tizimining bir qismi bo'lgan otxonachi sifatida faoliyat yuritadi, ammo kitoblarni o'qishni boshlagach, haqiqatni angelaydi va tizimga qarshi kurashish zaruratini his etadi [Touponce, 1984]. West (2004) bu shaxslarni "Platon G'or allegoriyasida tashqariga chiqib haqiqatni ko'rgan va endi boshqalarni uyg'otish haqidagi axloqiy majburiyat bilan kurashayotgan odamlar" deb ta'riflaydi. Professor Faber esa ilgari haqiqatni bilgan, ammo qo'rquv sabab sukut saqlagan ziyoli sifatida Montegga yo'l-yo'riq beradi [Hoskinson, 1995]. Shuningdek, asarda "Kitob Odamlari" jamiyati bilimni saqlash va kelajak avlodga yetkazish missiyasini bajaradi, bu esa Granger tomonidan "biz hech

kimni majburlamaymiz... faqat taklif qilamiz" iborasi bilan ifodalanadi [Bradbury, 1953, p. 145].

Ontologik Yolg'on va Nazoratning Asosi

Paranoid fiction janrida markaziy g'oya sifatida ontologik yolg'on tushunchasi ilgari suriladi. West (2004) bu yolg'onni "bizning ontologiyamizning o'zagiga chuqur kirib boradigan nazorat" deb ta'riflaydi. "Farengeyt 451"da hukumat tomonidan targ'ib qilinadigan asosiy yolg'on shundan iboratki: "Kitoblar zararli va keraksiz", "ko'ngilochar texnologiyalar haqiqiy baxt manbai", "fikrlash esa ziddiyat va baxtsizlikka olib keladi" (Watt, 1980). Bu yolg'on Captain Beatty tomonidan quyidagicha ifodalanadi: "Uni [xalqni] baxtli qiling. Bu bizning shiorimiz" (Bradbury, 1953, p. 59). Shu yolg'on shaxsiy tafakkurni yo'qotib, hokimiyatga bo'ysunuvchi jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Asar paranoid fiction janrining zamonaviy jamiyatdagi nazorat mexanizmlarini tahlil qilishdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Televizion madaniyatning kuchayishi, intellektual faoliyatning pasayishi, senzura va fikr erkinligiga tahdidlar "Farengeyt 451"ni hozirgi zamon uchun ham dolzarb qiladi (Zipes, 2001). West (2004) paranoid fiction janrining "zamonning ikkiyuzlamachiligiga qarshi reaksiya" ekanligini ta'kidlaydi. Bu kontekstda Bredberining asari nafaqat distopik dunyo tasvirini beradi, balki individual uyg'onish va nazoratdan qutulish imkoniyatlarini ham falsafiy nuqtai nazardan o'rganadi. Modern tadqiqotchilar asarni "axborot asrida individual erkinlik va jamoa nazorati o'rtasidagi ziddiyat" sifatida talqin qilishadi (Smolla, 1992)

"Farengeyt 451" paranoid fiction janrining asosiy belgilarini to'liq mujassam etadi: xayoliy baxt va real qashshoqlik o'rtasidagi tafovut, markazlashgan aldov, uyqudagi jamiyat, uyg'onish jarayoni va bilim orqali qutulish g'oyasi. West (2004) ta'riflaganidek, paranoid fiction "jamiyat yoki milliy tasavvur haqiqatdan tubdan farq qiladigan va bizdan tashqaridagi markaziy va o'z manfaatini ko'zlaydigan hokimiyat tuzilmasi tomonidan shakllantirilgan muhitni" tasvirlaydi. Shu jihatlari bilan "Farengeyt 451" nafaqat distopiya sifatida, balki zamonaviy paranoid fiction janrining yetakchi namunasi sifatida ilmiy o'rganishga arziydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bradbury, R. (1953). Fahrenheit 451. Ballantine Books.
2. Hoskinson, K. (1995). The Martian Chronicles and Fahrenheit 451: Ray Bradbury's Cold War novels. *Extrapolation*, 36(4), 345-359.
3. Johnson, W. (1980). Ray Bradbury and the assault on free thought. *ALAN Review*, 8(1), 21-24.
4. McGiveron, R. O. (1996). "To build a mirror factory": The mirror and self-examination in Ray Bradbury's Fahrenheit 451. *Critique*, 39(3), 282-287.
5. Reid, R. (1963). The day after tomorrow: Why science fiction? *English Journal*, 52(4), 271-276.
6. Seed, D. (1994). Ray Bradbury. Mercer University Press.
7. Smolla, R. A. (1992). Free speech in an open society. Knopf.
8. Touponce, W. F. (1984). Ray Bradbury and the poetics of reverie. UMI Research Press.
9. Watt, D. (1980). Burning bright: Fahrenheit 451 as symbolic dystopia. In M. H. Greenberg & J. D. Olander (Eds.), Ray Bradbury (pp. 195-213). Taplinger.
10. Zipes, J. (2001). Sticks and stones: The troublesome success of children's literature from Slovenly Peter to Harry Potter. Routledge.